

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาวิจัย

การศึกษาระดับอุดมศึกษา จัดเป็นการศึกษาชั้นสูงสุด ดังนั้นในการจัดการศึกษาจึงมุ่งไปที่การพัฒนาคนเพื่อเข้าสู่วิชาชีพ และการสร้างองค์ความรู้ใหม่ให้เกิดขึ้น อันเป็นการพัฒนาความสามารถทางวิชาการระดับสูงในสาขาต่าง ๆ เพื่อเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการพัฒนาประเทศ ซึ่งรัฐต้องใช้งบประมาณในการลงทุนอย่างมากเมื่อเทียบกับการศึกษาระดับอื่น ๆ ปัจจุบันสถาบันอุดมศึกษาต้องเผชิญกับปัญหาความจำกัดด้านงบประมาณ ในขณะที่ต้องรับภาระจำนวนนักศึกษาที่ต้องการเข้าสู่อุดมศึกษาระดับนี้เพิ่มขึ้น ประกอบกับมีปัจจัยหลายประการที่ทำให้จำเป็นต้องคำนึงถึงเรื่องของ "คุณภาพการศึกษา" ประการแรก คือ ประเทศไทยยังไม่เคยมีระบบการประกันคุณภาพการศึกษาที่มีรูปแบบที่ชัดเจนและสามารถบ่งชี้ได้ว่าการจัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษาเป็นไปอย่างมีคุณภาพ ประการที่สอง คือ คุณภาพของสถาบันอุดมศึกษาและบัณฑิตมีแนวโน้มที่จะมีความแตกต่างกันมากขึ้น ซึ่งก่อให้เกิดผลเสียแก่ประเทศในระยะยาว ประการที่สาม คือ มีการแข่งขันกันในเรื่องคุณภาพของการจัดการศึกษาและคุณภาพของบัณฑิตในวงการอุดมศึกษาทั้งภายในและภายนอกประเทศมากขึ้น

ดังนั้นเพื่อเป็นการส่งเสริมและพัฒนาการศึกษาในระดับอุดมศึกษาให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพตามมาตรฐานสากล เพื่อตอบสนองความต้องการกำลังคนของประเทศที่กำลังพัฒนาไปอย่างรวดเร็ว รวมทั้งเป็นการตอบสนองนโยบายของรัฐบาลตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) ที่มุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพการศึกษาและคุณภาพของทรัพยากรมนุษย์ที่จะเข้าสู่ตลาดแรงงานเพื่อเป็นฐานในการพัฒนาประเทศในด้านต่าง ๆ ต่อไป (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2539) ทบวงมหาวิทยาลัยจึงได้ประกาศนโยบายและแนวปฏิบัติในการประกันคุณภาพการศึกษาระดับอุดมศึกษา เมื่อวันที่ 8 กรกฎาคม พ.ศ. 2539 เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้สถาบันอุดมศึกษาพัฒนาระบบและกลไกการประกันคุณภาพการศึกษาให้มีมาตรฐาน บนพื้นฐานของความมีเสรีภาพทางวิชาการ และความมีอิสระในการทำงานการบริหารและจัดการ โดยในระยะแรกทบวงมหาวิทยาลัยได้จัดสัมมนาทางวิชาการเกี่ยวกับการประกันคุณภาพการศึกษา เมื่อวันที่ 12-13 ธันวาคม 2539 เพื่อให้สถาบันอุดมศึกษาเริ่มต้นตัวและเห็นความสำคัญในการจัดระบบประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถาบัน และขณะเดียวกันก็เป็นการเตรียมความพร้อมของทั้งระดับสถาบันและคณะวิชา เพื่อรับการตรวจสอบและประเมินจากบุคคลภายนอก และต่อมาก็ได้จัดประชุมสัมมนาเกี่ยวกับการประกันคุณภาพ อีกครั้งในระหว่างวันที่ 2-9 สิงหาคม 2540 โดยผู้ร่วมประชุม

สัมมนา ประกอบด้วย อธิการบดี รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ ผู้แทนคณะวิชา และผู้บริหารสำนักงาน ปลัดทบวงมหาวิทยาลัย และผู้แทนหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง ซึ่งในการประชุมสัมมนาได้ร่วมกันพิจารณาองค์ประกอบของดัชนีบ่งชี้คุณภาพ แบบรายงานการศึกษาตนเอง และแนวทางการตรวจสอบและประเมินระบบการประกันคุณภาพการศึกษาของสถาบันอุดมศึกษา ซึ่งจากการประชุมสัมมนาในครั้งนี้ได้มีการกำหนดองค์ประกอบของคุณภาพอุดมศึกษา 9 องค์ประกอบ คือ 1) ปรัชญา ปณิธาน วัตถุประสงค์ และแผนการดำเนินงาน 2) การเรียนการสอน 3) กิจกรรมการพัฒนานิสิตนักศึกษา 4) การวิจัย 5) การบริการวิชาการแก่สังคม 6) การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม 7) การบริหารและจัดการ 8) การเงินและงบประมาณ 9) ระบบและกลไกการประกันคุณภาพ สำหรับในการกำหนดองค์ประกอบของคุณภาพอุดมศึกษานั้น ได้กำหนดให้สอดคล้องกับภารกิจหลักของสถาบันอุดมศึกษา 4 ประการ คือ การจัดการเรียนการสอน การวิจัย การให้บริการวิชาการแก่สังคม และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม เพื่อให้สามารถบรรลุภารกิจหลักของสถาบันอุดมศึกษาได้ ควบคู่ไปกับการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถาบัน

การประกันคุณภาพการศึกษานั้นเป็นการให้หลักประกันแก่สังคมว่าสถาบันอุดมศึกษานั้น ๆ ได้ดำเนินการจัดการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อให้ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพสูงสุด ในขณะนี้มหาวิทยาลัยของรัฐหลายแห่งก็ได้ดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาในระดับหนึ่งแล้ว แต่ยังมีปัญหาว่าเมื่อสถาบันอุดมศึกษาต่าง ๆ ได้ดำเนินงานประกันคุณภาพไปแล้ว สถาบันอุดมศึกษาจะตรวจสอบและประเมินผลการดำเนินงานตามระบบและกลไกการควบคุมคุณภาพภายในที่สถาบันอุดมศึกษาของตนได้พัฒนาขึ้นได้อย่างไร และใช้เครื่องมืออะไรมาเป็นตัวตรวจสอบและประเมินผลภายใต้ความหลากหลายของระบบและกลไกการควบคุมคุณภาพที่ แต่ละแห่งนำมาใช้ในการประกันคุณภาพการศึกษา เพื่อให้ผลการประกันคุณภาพเป็นที่น่าเชื่อถือและเป็นที่ยอมรับของสังคมว่าการจัดการศึกษาจะเป็นไปอย่างมีคุณภาพ

ดังนั้นในการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาในแต่ละสถาบันอุดมศึกษาจะมีประสิทธิภาพและบรรลุวัตถุประสงค์ได้ก็ต่อเมื่อมีระบบการตรวจสอบและประเมินคุณภาพที่ดี สำหรับเครื่องมือการตรวจสอบและประเมินคุณภาพนั้นประกอบด้วย 1) ตัวบ่งชี้ที่วัดกระบวนการปฏิบัติงาน และผลการปฏิบัติงานของหน่วยงาน 2) เกณฑ์และน้ำหนักที่กำหนดขึ้นเพื่อประเมินประสิทธิภาพและประสิทธิผล (สำนักงานปลัดทบวงมหาวิทยาลัย, 2540) ดังนั้นในการนำตัวบ่งชี้ระบบการดำเนินงานมาใช้เป็นตัวตรวจสอบและประเมินผลการประกันคุณภาพการศึกษานั้นจะช่วยให้ได้คำตอบที่ชัดเจนว่ากิจกรรมการประกันคุณภาพมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากน้อยเพียงใด และตรวจสอบได้อย่างไร อันจะเป็นประโยชน์สำหรับการวางแผนการดำเนินงานด้านการประกันคุณภาพ ทำให้เกิดความชัดเจนในทางปฏิบัติมากขึ้น สำหรับการพัฒนาตัวบ่งชี้เพื่อตรวจสอบและประเมินคุณภาพภายในคณะวิชานั้น ทบวงมหาวิทยาลัยได้ให้อิสระกับคณะวิชาในการกำหนดตัวบ่งชี้ขึ้นเอง ภายใต้องค์ประกอบของคุณภาพ

9 องค์ประกอบ ซึ่งขณะนี้ยังไม่มีข้อกำหนดตัวบ่งชี้เพื่อตรวจสอบและประเมินคุณภาพการศึกษาในระดับคณะวิชาใดเลย ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่พัฒนาตัวบ่งชี้ระบบประกันคุณภาพของคณะครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ ตามแนวทางของทบวงมหาวิทยาลัย สาเหตุที่มุ่งศึกษาเฉพาะระดับคณะวิชา ก็เนื่องจากกระบวนการประกันคุณภาพในระยะแรกนั้น มุ่งเน้นที่การดำเนินงานด้านการประกันคุณภาพในระดับคณะวิชา ก่อน ทั้งนี้เพราะองค์ระดับคณะเป็นหน่วยปฏิบัติการหลักของสถาบันอุดมศึกษา ซึ่งผลที่ได้จากการศึกษาในครั้งนี้จะสามารถนำไปใช้ในการวางแผน และกำหนดนโยบายการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษา เพื่อนำมาซึ่งคุณภาพของสถาบันอุดมศึกษาและบัณฑิตที่พึงประสงค์ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาตัวบ่งชี้ระบบประกันคุณภาพตามองค์ประกอบของคุณภาพ 9 องค์ประกอบว่าในแต่ละองค์ประกอบประกอบด้วยตัวบ่งชี้อะไรบ้าง
2. เพื่อพัฒนาตัวบ่งชี้ระบบประกันคุณภาพของคณะครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ ในสถาบันอุดมศึกษา สังกัดทบวงมหาวิทยาลัยที่อยู่ในโครงการนำร่องเกี่ยวกับการประกันคุณภาพการศึกษา ในแต่ละองค์ประกอบของคุณภาพทั้ง 9 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ปรัชญา ปณิธาน วัตถุประสงค์ และแผนดำเนินงาน 2) การเรียนการสอน 3) กิจกรรมการพัฒนานิสิตนักศึกษา 4) การวิจัย 5) การบริการวิชาการแก่สังคม 6) การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม 7) การบริหารและจัดการ 8) การเงินและงบประมาณ 9) ระบบและกลไกการประกันคุณภาพ

สมมติฐานการวิจัย

จากการสังเคราะห์งานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวข้องกับตัวบ่งชี้ระบบประกันคุณภาพทั้งในและต่างประเทศ ได้ดังตารางที่ 2.1 ในบทที่ 2 ตอนที่ 5 สรุปได้ว่ามีตัวบ่งชี้ที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบของคุณภาพทั้ง 9 องค์ประกอบ ที่จะนำมาสร้างเป็นตัวบ่งชี้ระบบประกันคุณภาพได้ 101 ตัวบ่งชี้

ดังนั้นผู้วิจัยจึงตั้งสมมติฐานการวิจัยไว้ว่า ตัวบ่งชี้ระบบประกันคุณภาพการศึกษาของคณะครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ ตามแนวทางของทบวงมหาวิทยาลัย น่าจะเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบคุณภาพอุดมศึกษา

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตของการวิจัยไว้ดังนี้

1. ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้บริหาร อาจารย์ ข้าราชการผู้ช่วยทางวิชาการ (สาย ข) และข้าราชการผู้ช่วยทางธุรการ (สาย ค) ของคณะครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ ในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ ที่จำกัดรับ สังกัดทบวงมหาวิทยาลัยเท่านั้น
2. การวิจัยในครั้งนี้ จะทำการพัฒนาตัวบ่งชี้ระบบประกันคุณภาพตามองค์ประกอบของคุณภาพอุดมศึกษา 9 องค์ประกอบที่ทบวงมหาวิทยาลัยกำหนดขึ้นเท่านั้น คือ 1) ปรัชญา ปณิธาน วัตถุประสงค์ และแผนการดำเนินงาน 2) การเรียนการสอน 3) กิจกรรมการพัฒนานิสิตนักศึกษา 4) การวิจัย 5) การบริการวิชาการแก่สังคม 6) การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม 7) การบริหารและจัดการ 8) การเงินและงบประมาณ 9) ระบบและกลไกการประกันคุณภาพ

นิยามคำศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

ตัวบ่งชี้ หมายถึง ค่าที่บ่งบอกถึงลักษณะใดลักษณะหนึ่งของผลการประกันคุณภาพ การอุดมศึกษา

ระบบประกันคุณภาพการศึกษา หมายถึง กิจกรรมการประกันคุณภาพที่ประกอบด้วย กระบวนการในการควบคุมคุณภาพ (Quality Control) การตรวจสอบคุณภาพ (Quality Audit) และการประเมินคุณภาพ (Quality Assessment) ของสถาบันอุดมศึกษา

ผู้บริหาร หมายถึง คณบดี รองคณบดี ผู้ช่วยคณบดี หัวหน้าภาควิชา ในสังกัด คณะครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ จำนวน 81 คน

อาจารย์ หมายถึง อาจารย์ผู้ปฏิบัติงานในสังกัดคณะครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ จำนวน 377 คน

ข้าราชการสาย ข หมายถึง ข้าราชการที่ปฏิบัติงานในตำแหน่งผู้ช่วยทางวิชาการในสังกัด คณะครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ จำนวน 26 คน

ข้าราชการสาย ค หมายถึง ข้าราชการที่ปฏิบัติงานในตำแหน่งผู้ช่วยทางธุรการ ในสังกัด คณะครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ จำนวน 65 คน

คณะครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ หมายถึง คณะครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ที่อยู่ในมหาวิทยาลัย 4 แห่ง ได้แก่ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

นียมเชิงปฏิบัติการ

คะแนนความสำคัญของตัวบ่งชี้ หมายถึง ค่าคะแนนที่ได้จากการนำค่าความถี่ของตัวบ่งชี้ที่ถูกเลือกมาคำนวณหาค่าร้อยละของคน que เลือกตัวบ่งชี้แต่ละตัว ซึ่งได้จากข้อมูลของแบบสอบถามชุดที่ 1 แล้วนำมากำหนดเป็นค่าคะแนนความสำคัญของตัวบ่งชี้ตามค่าร้อยละที่ได้ ตามที่ปรากฏในแบบสอบถามชุดที่ 2

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ตัวบ่งชี้ที่พัฒนาขึ้นจะเป็นประโยชน์ในการนำไปใช้ตรวจสอบการดำเนินงานด้านการประกันคุณภาพของคณะครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ ในสถาบันอุดมศึกษา สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย
2. ใช้เป็นแนวทางในการวางแผน ปรับปรุงนโยบาย และการดำเนินงานด้านการประกันคุณภาพของคณะครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ ในสถาบันอุดมศึกษา สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย เพื่อให้การผลิตบัณฑิตเป็นไปอย่างมีคุณภาพ
3. ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาตัวบ่งชี้ทางการศึกษาในประเด็นอื่นๆ ต่อไป